

KASB, KASBIY FAOLIYAT, KASBIY TARAQQIYOT TUSHUNCHALARINI YORITING

*Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti Boshlang'ich
ta'lim yo'nalish talabasi*

Toshbekova Aziza

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasb, kasbiy faoliyat va kasbiy taraqqiyot tushunchalari ilmiy jihatdan yoritilgan. Unda kasbning jamiyatdagi o'rni, kasbiy faoliyatning mazmuni hamda mutaxassisning kasbiy rivojlanish jarayoni tahlil qilingan. Shuningdek, kasbiy kompetensiya, uzluksiz ta'lim va zamonaviy mehnat bozori sharoitida shaxsning o'z ustida ishlash zarurati bayon etilgan. Maqola kasbiy yetuklikka erishishning nazariy va amaliy jihatlarini ochib beradi.

Kalit so'zlar: kasb, kasbiy faoliyat, kasbiy taraqqiyot, kasbiy kompetensiya, mutaxassis, mehnat.

Kirish

Kasb, kasbiy faoliyat va kasbiy taraqqiyot inson hayotining eng muhim ijtimoiy-psixologik hamda iqtisodiy kategoriyalaridan hisoblanadi. Jamiyat taraqqiyoti, ishlab chiqarish samaradorligi va inson kapitalining rivojlanishi aynan shu tushunchalar bilan chambarchas bog'liq. Insonning mehnat bozoridagi o'rni, uning jamiyatdagi mavqei hamda shaxsiy kamoloti ko'p jihatdan tanlangan kasb va undagi rivojlanish darajasiga taalluqlidir. Shu sababli bu tushunchalarni ilmiy

Kasb — bu insonning muayyan tayyorgarlik, bilim, ko'nikma va malaka asosida bajaradigan doimiy mehnat faoliyatidir. Kasb ma'lum bir soha bo'yicha chuqur ixtisoslashuvni talab qiladi va jamiyat ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladi. Masalan, o'qituvchi, shifokor, muhandis, dasturchi, agronom, psixolog, iqtisodchi kabi kasblar bevosita inson hayoti va jamiyat rivoji bilan bog'liqdir. Ilmiy manbalarda kasb shaxsning mehnat faoliyati bilan bog'liq barqaror ijtimoiy roli sifatida qaraladi. Kasb nafaqat daromad manbai, balki shaxsning o'zini namoyon etish vositasi hamdir. Ya'ni inson kasb orqali o'z qobiliyatini, iste'dodini, bilim darajasini va ijtimoiy mas'uliyatini namoyon qiladi. Kasb tanlash jarayoni esa shaxsning qiziqishi, layoqati, temperamenti, qadriyatlari va jamiyat ehtiyojlari bilan uzviy bog'liq bo'ladi.

Kasbiy faoliyat — bu ma'lum bir kasb doirasida amalga oshiriladigan amaliy, nazariy va tashkiliy ishlar majmuasidir. U mutaxassisning o'z bilimini amaliyotda qo'llashi, mehnat vazifalarini bajarishi, samarali natijaga erishishi

va o'z ustida muntazam ishlashini o'z ichiga oladi. Kasbiy faoliyat oddiy ish bajarishdan ko'ra kengroq tushuncha bo'lib, unda mas'uliyat, intizom, etik me'yorlar, ijodkorlik va kommunikativ madaniyat muhim rol o'ynaydi.

Har qanday kasbiy faoliyat muayyan maqsadga yo'naltirilgan bo'ladi. Masalan, pedagogning kasbiy faoliyati ta'lim berish, tarbiyalash va shaxsni rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa, shifokorning kasbiy faoliyati inson salomatligini tiklash va saqlashga xizmat qiladi. Muhandis esa texnik yechimlar ishlab chiqadi, texnologik jarayonlarni takomillashtiradi. Demak, kasbiy faoliyat mazmuni kasb turiga qarab farqlanadi, biroq har bir holatda jamiyat manfaatiga xizmat qiladi.

Kasbiy faoliyatning muhim xususiyatlaridan biri — uning doimiy ravishda yangilanib borishidir. Ilm-fan va texnika taraqqiyoti natijasida ko'plab kasblar yangi bilim va ko'nikmalarni talab qilmoqda. Shu bois mutaxassis faqat dastlabki tayyorgarlik bilan cheklanib qolmasligi, balki butun faoliyati davomida o'qib-o'rganishi zarur.

Kasbiy taraqqiyot — bu shaxsning o'z kasbi doirasida bosqichma-bosqich rivojlanib borish jarayonidir. U bilim, malaka, tajriba, kasbiy kompetensiya, ijodiy yondashuv va ijtimoiy mas'uliyatning ortishi bilan tavsiflanadi. Kasbiy taraqqiyot shunchaki lavozim ko'tarilishi emas, balki mutaxassisning kasbiy yetuklikka erishishi demakdir. Kasbiy taraqqiyot bir necha bosqichlardan iborat bo'lishi mumkin. Avvalo, inson kasbga tayyorgarlik bosqichidan o'tadi, ya'ni u zarur bilim va ko'nikmalarni egallaydi. Keyin amaliy faoliyat boshlanadi va bu davrda tajriba to'planadi. Vaqt o'tishi bilan mutaxassisning ish sifati, tezkorligi, aniqligi va muammolarni hal qilish qobiliyati oshadi. Natijada u o'z sohasining yetuk vakiliga aylanadi.

Kasbiy taraqqiyotga ta'sir etuvchi omillar juda ko'p. Ularga quyidagilar kiradi:

- shaxsning qiziqishi va motivatsiyasi;
- kasbiy bilim va malaka darajasi;
- amaliy tajriba;
- uzluksiz ta'lim va malaka oshirish;
- mehnat muhiti va jamoa;
- zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish;
- shaxsiy mas'uliyat va o'z ustida ishlash odati.

Agar bu omillar uyg'un bo'lsa, mutaxassisning kasbiy rivojlanishi tezlashadi. Aksincha, bilim yangilanmasa, odam kasbiy jihatdan orqada qolib ketishi mumkin. Shu sababli zamonaviy mehnat bozorida uzluksiz ta'lim va hayot davomida o'qish tamoyili juda muhim hisoblanadi.

Kasb va kasbiy taraqqiyot tushunchalarini kasbiy kompetensiyadan ajratib bo'lmaydi. Kasbiy kompetensiya — bu mutaxassisning o'z vazifalarini samarali bajarish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, tajriba va shaxsiy sifatlar majmuasidir. Kompetent mutaxassis nafaqat nazariy bilimga ega bo'ladi, balki uni amaliy sharoitda to'g'ri qo'llay oladi. Kasbiy taraqqiyot shaxs rivoji bilan ham bevosita bog'liqdir. Inson o'z kasbida o'sib borar ekan, unda sabr, mas'uliyat, tashabbuskorlik, muloqot madaniyati, liderlik va tanqidiy fikrlash kabi sifatlar shakllanadi. Bu sifatlar nafaqat ish faoliyatida, balki ijtimoiy hayotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma'noda kasb shaxsni jamiyatga moslashtiruvchi va uni kamolga yetkazuvchi asosiy omillardan biridir.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida kasb tanlash va kasbiy taraqqiyot masalasi yanada dolzarb bo'lib bormoqda. Ko'plab sohalarda avtomatlashtirish, sun'iy intellekt, raqamli boshqaruv va yangi texnologiyalar joriy etilmoqda. Bu esa mutaxassislardan faqat an'anaviy bilim emas, balki moslashuvchanlik, yangilikka ochiqlik va tez o'rganish qobiliyatini talab qiladi. Shu bilan birga, mehnat bozori doimiy o'zgarib borayotgani sababli ayrim kasblar yo'qolib, yangi kasblar paydo bo'lmoqda. Bunday sharoitda kasbiy taraqqiyot — mutaxassisning raqobatbardoshligini saqlab qolishning asosiy omiliga aylanadi. Kimki o'z kasbini sevsa, uni chuqur bilsa va doimiy ravishda o'zini rivojlantirib borsa, u jamiyatda munosib o'rin egallaydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kasb — insonning muayyan sohadagi doimiy mehnat faoliyati bo'lsa, kasbiy faoliyat — shu kasb doirasida bajariladigan amaliy ishlar majmuasidir. Kasbiy taraqqiyot esa mutaxassisning o'z kasbida uzluksiz rivojlanishi, bilim va mahoratini oshirib borish jarayonidir. Bu uch tushuncha bir-biri bilan uzviy bog'langan bo'lib, shaxs kamoloti va jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi.

Har bir inson o'z kasbini ongli ravishda tanlashi, unga mas'uliyat bilan yondashishi va doimiy ravishda o'z ustida ishlashi zarur. Ana shundagina u nafaqat muvaffaqiyatli mutaxassis, balki jamiyat uchun foydali shaxs bo'lib shakllanadi.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. — Toshkent, 1997.
2. Ziyomuhamedov B. Kasbiy pedagogika asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2010.

3. Mavlonova R. Pedagogika. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2012.
4. Yo‘ldoshev J. Ta’lim va tarbiya jarayonida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent, 2015.
5. Qodirov A. Kasbiy psixologiya. – Toshkent, 2021.
6. Ismailov M. Shaxs va kasbiy taraqqiyot. – Toshkent, 2019.
7. Xoliqov A. Kasb tanlash va kasbiy rivojlanish asoslari. – Toshkent, 2022.